

Донецький обласний палац дитячої та
юнацької творчості

Особливості розвитку сучасної хореографії XX – XXI СТ.

Валентина ОРЄХОВА,
завідувач відділу художньої творчості

2023 рік

Особливості розвитку сучасної хореографії ХХ – ХХІ ст.

Мистецтво хореографії була і залишається одним із найважливіших чинників духовного життя людства. Мова рухів хореографії – це мова танцювальної техніки балету, сучасного чи джазового танцю, хіп-хопу, народного, обрядового танців чи звичних повсякденних рухів.

ХХ століття було переломним у багатьох питаннях. Звісно, що такі кардинальні зміни відобразилися також і у хореографічному мистецтві. В незалежній Україні складається нова соціокультурна реальність, зростає інтерес до національних і зарубіжних культурних цінностей. Закономірним наслідком став процес реформування танцю, що проходив у двох напрямках: на ґрунті засад класичного танцю та шляхом розриву з академічними традиціями й впровадження нових танцювальних форм.

Готуючись до семінару і вивчаючи останні дослідження з питання розвитку сучасної хореографії, що стосується кінця ХХ – початку ХХІ століть, зробили висновок, що умовно можна розмежувати хореографію сьогодні на умовні школи:

- Класична школа;
- Народно-сценічна школа;
- Бальна школа, або спортивна бальна;
- Сучасна постмодернська школа, яка об'єднує декілька векторів сучасної хореографії.

Окремим вектором можна розглядати також естрадну та соціальну хореографію.

Звісно, це досить умовні розмежування. По-перше, напрямів сучасної хореографії набагато більше і вони з року в рік ще більше розмежовуються і збагачуються; по-друге, як показує практика і аналіз досліджень, сучасна хореографія – це явище достатньо полікультурне і симбіозне. Майже у кожному напрямі використовується поняття імпровізації, майже у кожній школі базою є класична, а багато стилів хореографії використовують споріднені елементи інших напрямів. Про це більш детально сьогодні у нашому семінарі.

І перший напрям, який ми розглянемо – це народна сценічна хореографія. У ХХ ст. спостерігається розвиток вітчизняного сценічного танцювального мистецтва, який тяжіє до **національної образності і сприяє розробці стилістики народно-сценічного танцю**. Український народний танець широко увійшов у музично-драматичні вистави національного театру, став їх колоритною окрасою, дієвим засобом розкриття ідейно-образного змісту спектаклів.

Становлення стильових особливостей і форм українського народного сценічного мистецтва відбувалось у взаємодії двох тенденцій: **збереження фольклорних зразків** майже у незмінному вигляді та **театралізації танцю, що передбачала ускладнення його лексичних засобів та композиції** (введення елементів класичної хореографії, пластичної поліфонії тощо).

Говорячи про лексику українського народно-сценічного танцю кінця ХХ століття, відзначаємо вплив декількох тенденцій:

- збереження стилістики автентичного виконання;
- дотримання традиційної техніки народно-сценічного танцю, що склалася з історичних часів (серед характерних рис – масовість, синхронність виконання композицій);
- прагнення до граничного академічного виконання.

Остання тенденція в українському танці сягає корінням у творчість Павла Вірського, який синтезував класичний та народний танець, створивши специфічну «академічну мову» українського народно-сценічного танцю. І в ХХ столітті, і сьогодні Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені Павла Вірського залишається зразком для наслідування у царині академічного танцю.

З плином часу сучасна народна сценічна хореографія потерпає деяких змін. Сучасні хореографи експериментують не лише з лексикою, а й із композиційно-архітектонічною побудовою творів. Сьогодні хореографи максимально залучають увесь сценічний простір, використовують як суто хореографічні прийоми, такі як підтримки для освоєння верхнього простору, «вертикалі» сцени, чи партерні рухи, так і сценографічні прийоми.

Лексика народно-сценічної хореографії у ХХІ столітті постійно осучаснюється, поєднується з іншими видами хореографії. Так поширення набувають стилізовані танці, де в основу покладений народний танець поєднується з тим чи іншим стилем хореографії. Результатом вмілого поєднання класичного, народного й сучасного танцю може стати цікавий, яскравий і емоційний твір. Тому стилізований танець вважається одним із найбагатших і різнопланових напрямів хореографії.

Отже, наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. в українській хореографії відмічаємо тенденції яскравої театралізації українського народного танцю, технічного ускладнення і вільної сценічної інтерпретації фольклорних зразків. Широка популярність українського танцю в нашій країні та за кордоном пояснюється невичерпним багатством тем і сюжетів, щирістю, життєрадісним запалом та гумором. Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою, надає українському танцю своєрідного неповторного колориту.

Окрім відновлення і збагачення українських хореографічних традицій у народному сценічному танці, розвиток українського хореографічного мистецтва позначається освоєнням інновацій європейської культури. Минуле століття привнесло в танцювальну музику нові ритми, що мало своє відображення і в хореографії. Нові форми в хореографічній культурі ХХ ст. зумовили появу таких термінологічних кліше, як: «ритмопластика», «танець модерн», «експресивний танець». Власне, цими назвами окреслено новаторське втілення неакадемічного сценічного образу.. Новітні форми танцю стали своєрідною танцювальною альтернативою традиційному балету, мета яких – створити нову систему та форму танцю. Техніка рухів і вправ чітка, динамічна, побудована на демонстрації зусиль виконання, естетика рухів реальна, іноді побутова та брутальна, жест точно відтворює психологію, справжній емоційний стан. Новітні форми орієнтувались на розважально-дозвільну аудиторію, молодіжний рух; танцювальні шоу, вуличну побутову субкультуру молоді, демонстрацію власного потенціалу, розкутість та її відверту репрезентацію.

Сучасна новітня хореографія зароджувалась і розвивалась як під значним впливом інших видів мистецтва, так і під впливом політичних, соціально-економічних процесів, а також на тлі філософських течій. Сучасній хореографії, як і всьому мистецтву ХХ століття, притаманні **імпровізаційність, синтезована структура, а також великий авторський (індивідуальний) елемент і стиль**, що є головною особливістю цього хореографічного виду.

Наразі термін «сучасний танець» – загальноприйнята фраза, яка несе різне змістовне навантаження залежно від контексту. У зв'язку з чим часто виникають суперечності. Найчастіше під поняттям «сучасний танець» мається на увазі виникнення та розвиток трьох напрямів сучасного хореографічного мистецтва: танець модерн, танець постмодерн та танець контемпорарі.

Танець модерн, який виник наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. в Європі та Америці, сприймається як авангард танцювального мистецтва, альтернатива класичному балету. Виник, насамперед, як контракадемічна техніка. Танцівники прагнули вийти за рамки класики – це був своєрідний епатаж, який шокував звичного глядача. Його характерними ознаками можна назвати втілення внутрішнього стану танцівника в танці, формування хореографії під впливом конкретної філософії. Якщо досліджувати корені виникнення цього напрямку танцю, то можна помітити, що танець модерн виник як авторський танець, він не пов'язаний ні з фольклорним, ні з побутовим танцем, він сам по собі. Танець модерн вплинув на все мистецтво хореографії. У дослівному перекладі «модерн танець» перекладається як

сучасний танець. Надалі цей термін став власним ім'ям для напрямку в хореографії. Ця система танцю зв'язана з іменами великих виконавців і хореографів. На відміну від джазового чи класичного танцю цей напрямок створювався на основі творчості того чи іншого конкретного обличчя.

Уже в другій половині ХХ ст. виникає танець постмодерн. Однак це не означає, що він прийшов на заміну танцю модерн, який теж і далі розвивається. Важливою ознакою постмодерну є заперечення досягнень усіх попередніх епох та скандальність. Особливість цього напрямку полягає у вільному експерименті на певну тематику; перероблення сюжетів класичних балетів, синтез різних видів мистецтв в балеті (музики, театру, пантоміми, кіно, співу, конференсу), поєднання деконструкції класичного танцю, модерн джаз танцю, акробатики, пересувних механізмів та декорацій, піротехнічних та світлових інновацій. Головною відмінністю танцю модерн від постмодерну вважають збереження художнього образу на сцені. Для напрямку постмодерн характерні такі якості, як хаотичність, свобода, пластика, гротескність, чуттєвість та розкутість.

Деякі дослідники визначають постмодернізм як характеристику сучасної художньої практики, заснованої на особливому типі танців, якому притаманна руйнація попередніх стандартів руху.

Подальший розвиток сучасного танцювального мистецтва призводить до виникнення нового напрямку – танець контемпорарі (кінець ХХ ст.), який і сьогодні перебуває на етапі активного розвитку. На думку деяких науковців, танець модерн та танець контемпорарі – це тотожні поняття. Однак, якщо застосувати історичний підхід та розглянути основні риси цих напрямів, можна побачити чітку різницю. Наприклад, танець модерн покликаний передавати зв'язок між танцем та внутрішніми почуттями танцівника та доносити до глядача якусь ідею, а танець контемпорарі проголошує себе інтелектуальним та концептуальним мистецтвом, яке спрямоване на формування усвідомленості та сприяє розвитку всього тіла. Він не формується фіксованою технікою, а синтезує техніки та методи. Цей напрям толерантний до інших напрямів та різновидів танцювального мистецтва, добре співіснує з ними. Важливі для танцю контемпорарі – формування у танцівника чітких кінестетичних відчуттів, які досягаються через розуміння особливостей руху тіла та фізичних законів і впливають на рух. У танці контемпорарі використовуються такі явища, як гравітація, сила реакції опори, інерція тощо. Окрім розуміння власного тіла та якості його руху, особливого значення набуває увага до навколишнього простору. Дослідники роблять висновок, що танець контемпорарі – це інтелектуальний танець, напрям, який потребує

розуміння та усвідомлення того, як влаштоване тіло, як воно рухається, як підтримати та направити імпульс, що виникає.

Отже, танець модерн, постмодерн та танець контемпорарі – це різні напрями сучасного хореографічного мистецтва, які розвиваються за власною філософією і законами стилю.

Говорячи про сучасну хореографію, не можемо обминути такий різновид нині популярного стилю, як хіп-хоп, як представника так званих «вуличних танців».

Хіп-хоп – різновид сучасного танцю, який виник у середині ХХ століття. Якщо раніше хіп-хоп та похідні від нього стилі танцювали на вулицях та клубах, за останні 15 років ця культура набула неабиякої популярності у світі, зокрема в Україні. Під поняттям «хіп-хоп культури» сьогодні розглядають різноманітні сучасні стилі, що входять до цього різновиду – вакінг, вог, фанк, локінг, папінг, брейкінг, хаус, денсхол та інші. Лексика набула різноманітних форм, особливо, коли танцівники почали змішувати названі стилі. Сам хіп-хоп перетворився на більш студійній, так званий «американський». Він передбачає велику кількість дрібних рухів, швидкий темп, музика зазвичай у стилі репу з акцентами, чергування дрібних швидких елементів із плавними слоумоу.

Попри виникнення та існування значної кількості різних напрямів у сучасній хореографії ХХ-ХХІ ст., продовжує свою трансформацію і **бальний танець**.

До програми міжнародних спортивних змагань входять десять танців, розділених на дві програми: європейську та латиноамериканську. До європейської групи відносяться бальні (класичні) танці: Вальс (Повільний та Віденський), Танго, Фокстрот та Квікстеп.

Пластичний текст латиноамериканської програми спортивного бального танцю сформувався на основі історико-побутових, автентичнонародних і класичних балетних танцювальних форм. До них відносяться: Самба, Румба, Ча-ча-ча, Джайв та Пасадобль.

Сучасний бальний танець втілює низку переваг, які дають основу для розвитку емоційності, імпровізації, артистизму. Велике значення, крім того, має поєднання музики з рухом, внаслідок чого ефективно спрацьовує система самореалізації особистості в емоційному плані.

Щоб оцінити сучасні тенденції розвитку спортивного бального танцю, треба чітко розмежувати в ньому традиційне й новаторське. Традиційне пов'язане з джерелами й генезисом бального танцю, а також з історією його розвитку. Новаторство ж – важлива умова еволюції; як правило, спричинена двома основними факторами – особистим творчим внеском видатних танцюристів і педагогів, які вносять свої оригінальні ідеї в техніку й

хореографію спортивного бального танцю, і зміною соціального, організаційного, історико-культурного та інших контекстів його існування.

Отже, говорячи про розвиток хореографічного мистецтва в Україні кінця ХХ-початку ХХІ століття, можна узагальнити такі характерні особливості, як:

- імпровізація в танцювальних формах і техніках;
- синтез балетної традиції кінця ХХ ст. з танцювальними інноваціями першої половини ХХІ ст.;

- новітні форми взаємодії хореографії з іншими мистецтвами, в яких розрізняють такі форми, як синтез, симбіоз, концентрація, трансляційне сполучення;

- синтез всіх видів хореографії: народної, класичної, бальної, сучасної;
- синтез інших видів мистецтва: образотворчого, музики, театру, принципи поетики кіно, відеоарту.

Основними чинниками формування сучасної хореографії виступають:

- соціально-політичний, що вплинув на певну демократизацію західного суспільства та появу масової культури;

- філософський чинник втілюється у стилях і напрямих сучасної хореографії: неокласицизмі, модернізмі, модерн-танці, балетному постмодерні;

- формально-технічний чинник пов'язаний з практичними дослідженнями в галузі ритму, зв'язку руху і музики, створенням системи ритмопластики. Це зумовило виразність руху та поєднання його з музикою і ритмом;

- стилістичний чинник має своє відображення у стилістичних особливостях мистецтва. Зокрема, джаз утвердив емоційну, імпровізаційну, ритмічну та свінговану манеру виконання у джаз-танці та теп-танці. Імпресіонізм додав імпровізацію, зафіксував мить, показав вібрацію та світло. Модерн вплинув на стилізацію та симбіоз різних стилів, додав акценту на авторському стилі та символізації сюжету;

- авангардний чинник сприяв реформуванню і синтезу в розвитку сучасної хореографії, що виявилось у новій формі рухів і танцювальній побудові.

Отже, українське хореографічне мистецтво – надзвичайно потужна складова культурного розвитку України. Взаємопроникнення культур, що відбувалося впродовж усього часу формування мистецтва хореографії, проявляється у полікультурному характері вітчизняного мистецтва танцю. І сьогодні воно зазнає подальших трансформацій та перебуває у постійній динаміці, слідуючи глобалізаційним законам культуротворчих процесів.